

Для офіційного подання даних слідчому на першому етапі досить буде офіційного листа керівника органу дізнання, в якому з посиланням на ст.103 КПК України, в якій на органи дізнання покладається обов'язок вжиття оперативно-розшукових заходів, викладається, де, ким, за яких обставин було використано науково-технічний засіб для одержання даних. До листа додається матеріалізоване джерело даних. У разі негласного використання таких засобів у листі, залежно від конкретних умов може бути зроблено посилання на те, що суб'єктом застосування науково-технічного засобу виступає правомочний представник оперативно-розшукового підрозділу або було використано "спеціальний науково-технічний засіб". В принципі можливим є використання для подання даних і рапорту суб'єкта застосування, завіреного керівником підрозділу, який здійснював оперативно-розшукові заходи з застосуванням науково-технічних засобів.

Що ж до другого етапу введення здобутих даних, а саме - етапу їх прийняття, то зауважимо, що порядок здійснення цієї процедури також не регламентовано в кримінально-процесуальному законодавстві України. "Єдиним законним джерелом отримання доказів, тобто єдиним шляхом їх збирання, є виконання слідчих та судових дій, таких як огляд. Тому і дані, одержані в результаті застосування науково-технічних засобів в оперативно-розшуковій діяльності, наприклад, того ж відеозапису, можуть бути сприйняті лише в ході її огляду, тобто саме в межах слідчого огляду".

Однак зазначимо, що слідчій практиці властива досить стійка тенденція: під час введення цих даних у кримінальний процес використовуються не слідчі дії, а їхні "сурогати", тобто дії, спеціально пристосовані до кожного випадку стосовно відомих слідчих дій. Так, однією з таких дій і виступає означений вище огляд, в ході якого поєднуються як елементи реконструкції обставин його одержання, так і елементи допиту осіб, які виявили таке джерело. Іноді з даною метою застосовується огляд, який називають перевіркою показів на місці. Стосовно такої дії діючий КПК України взагалі жодних норм не містить.

У розв'язанні цієї проблеми найкраще допоможе складання особливого документа, який пропонувано назвати *протоколом подання доказів*.

Складання зазначеного протоколу подання доказів відрізняється від використовуваних на практиці протоколів приєднання матеріалів, одержаних у результаті застосування науково-технічних засобів під час здійснення оперативно-розшукових заходів. Важливо наголосити, що вироблення єдиного підходу до введення даних, одержаних у результаті здійснення цих заходів шляхом винесення єдиного особливого процесуального документа, такого як протокол подання доказів, є не тільки корисним, але й необхідним з урахуванням потреб подолання труднощів, що виникають під час здійснення цієї процедури.

Фактично такий варіант вирішення проблеми пов'язаний з комплексом процесуальних документів і включає в себе, по-перше, постанову про подання доказів, по-друге, сам протокол подання доказів. І вже після цього за наявності підстав вважати поданий матеріал відносним і допустимим особа, яка здійснює розслідування кримінальної справи (слідчий, прокурор), своєю постановою приєднує ці дані до справи як документ. При цьому, якщо для визначення належності або допустимості матеріали необхідно перевірити, призначаються різного роду експертизи або проводяться пов'язані з цим слідчі дії.

Отже, вважаємо слід погодитись з точкою зору, що в такому разі момент прийняття даних (матеріалів) і момент приєднання їх до справи можуть не збігатись у часі. І якщо внаслідок проведених дій одержаний матеріал буде визнано як такий, що не наділений властивістю належності або допустимості, виносять постанову про відмову в приєднанні цього матеріалу.

¹ Шейфер С.А. Использование непроцесуальных познавательных мероприятий в доказывании по уголовному делу // Государство и право. -1997. - №9. - С.58.

² Овчинский С.С. Оперативно-розыскная информация //Под ред. А.С.Овчинского и В.С.Овчинского. -М.: Инфра-М., 2000. - С.62.

³ Доля Е.А. Использование в доказывании результатов оперативно-розыскной деятельности. - М.: Спарк, 1996. - С.78.

О. Рисін,
*ад'юнкт Національного університету
внутрішніх справ, м. Харків*

ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ ЯК ВАЖЛИВША КОНСТИТУЦІЙНА ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ СУДОВОЇ ВЛАДИ

Судова влада за сучасною Конституцією України є однією із трьох самостійних гілок державної влади. Виділення судової влади у самостійну гілку державної влади стало можливим після закріплення в Конституції України 1996 р. принципу розподілу влади на законодавчу, виконавчу та судову, адже до того часу в Конституціях України радянського часу суд згадувався лише як один із правоохоронних органів, який нарівні з прокуратурою та органами попереднього розслідування боровся зі злочинністю [1; с. 3-5]. Основною ж функцією суду в Україні за часів СРСР було здійснення правосуддя. Причому це виключне конституційне право було закріплене за судом, як єдиним органом, який мав право здійснювати правосуддя лише в 1977 році, після прийняття останньої Конституції СРСР [2]. До цього ж часу паралельно з судом право здійснювати правосуддя, а в більшості випадків беззаконня, мали право такі органи, як "надзвичайні комісії", так звані "двійки", "трійки" та інші органи, які повинні були чинити "позасудову розправу" [3; с. 5-6].

Сьогодні, після проголошення України незалежною та правовою державою, згідно з діючою Конституцією України, правосуддя в Україні здійснюється виключно судами і делегування функцій судів, а також привласнення функцій іншими органами чи посадовими особами не допускається [4]. Так, правосуддя на сьогодні залишається основною конституційною формою реалізації судової влади в нашій країні, але не єдиною.

Хоча в Конституції України окремо не виділені інші форми реалізації судової влади, як то: судовий контроль чи судове управління, але вони витікають з її норм, а більш детальніше розкриваються в Законі України "Про судоустрій в Україні" та процесуальних кодексах. Звичайно, що ці форми реалізації судової влади тільки починають втілюватися в життя як окремі форми її реалізації, хоча деякі з їх елементів були притаманні суду радянських часів, але вони не були настільки значимі, як сьогодні, і розглядалися лише як невід'ємні ознаки здійснення правосуддя.

В сучасних умовах реформування судової системи і приведення її в відповідність до норм не тільки діючої Конституції України, а і міжнародним нормам права, нові конституційні форми реалізації судової влади є однією зі складових основ діяльності судової влади, але безперечно, що головною і важливішою формою її реалізації було і залишається здійснення правосуддя [5; с. 3-7].

Раніше правосуддя вважалось самостійною, конституційно закріпленою формою державної діяльності, і це не дивно, адже як вже зазначалося, конституційна наука не знала поняття судової влади взагалі, в зв'язку з чим були відсутні наукові дослідження характерних рис судової влади, принципів діяльності і форм її реалізації.

Сьогодні правосуддя треба розглядати як важливішу конституційну форму реалізації судової влади. В зв'язку з цим значення правосуддя виділяє його в якості важливішого об'єкту конституційного регулювання і одночасно виражає зміст

установлених в Конституції основ здійснення правосуддя. Виникає потреба виділити особливості правосуддя як самостійної форми реалізації судової влади. Об'єктивна необхідність регулювання названих відношень саме на вищому рівні, рівні Конституції, виділяється їх особливою соціальною значимістю в процесі формування правової держави.

Сама потреба суспільства в особливій сфері правосуддя визначається, по-перше, неминучістю і систематичністю виникнення в ньому цілого ряду конкретних ситуацій переважно конфліктного характеру, які потребують постійного розв'язання на підставі встановлених державних правил, які підводять конкретні обставини під найбільш типові можливості врегулювання поведінки людини. В силу цього, по-друге, здійснювати правосуддя призвані судові органи, які діють в названій сфері як механізм захисту цивільного суспільства і кожної окремої особистості. По-третє, здійснення правосуддя обумовлено бажанням держави захистити від посягань встановлений нею правопорядок, забезпечити утвердження соціальної справедливості шляхом попередження правопорушень і покарань за вже вчинені правопорушення. Саме в цій сфері держава має можливість визначити систему особливо важливих соціальних цінностей, які підлягають захисту, і виражають їх в нормах різних галузей матеріального права як об'єктів можливих правопорушень (життя, здоров'я, честі, гідності особистості, непорушність конституційного ладу і т. ін.). Посягання на них повинно потягти застосування судом різного виду санкцій, які визначаються в нормах кримінального, адміністративного, цивільного та інших галузей права. По-четверте, обмеження особистої свободи людини в випадках, які виключають застосування мір кримінального покарання за здійснення загально небезпечних діянь (особою, визнаною недієздатним в силу психічного розладу), обумовлює необхідність примусових мір медичного характеру. По-п'яте, влада держави використовує сферу здійснення правосуддя також при вирішенні питань, пов'язаних з відбуванням, достроковим визволенням, відстрочкою виконання і т.д. кримінального покарання. По-шосте, потреба в судовій юрисдикції виникає при необхідності офіційного посвідчення фактів, які мають юридичне значення і не можуть бути установлені в іншому порядку або потребують судового дослідження доказів (наприклад, стану перебування в фактичних шлюбних відношеннях чи знаходження на утриманні). Крім того, тільки по суду громадянина може бути визнано померлим чи безвісно відсутнім [6; с. 31-33].

Таким чином, соціальна обумовленість сфери здійснення правосуддя свідчить про її широке значення в усьому механізмі соціального управління і конституційного регулювання. Конституційне регулювання забезпечується через категорію конституційних засад правосуддя, яка має своє специфічне значення і багатогранний характер.

До конституційних засад здійснення правосуддя, крім вже зазначеного виключного права здійснювати правосуддя судом, також відносяться: гарантоване Конституцією право усіх суб'єктів правовідносин на судовий захист їх порушених прав, свобод і законних інтересів, рівність всіх учасників судового процесу перед законом і судом, гарантування кожній людині права на правову допомогу при вирішенні її справи в суді, гласність і відкритість судового процесу, обов'язковість виконання на всій території України і всіма суб'єктами правовідносин рішень суду, які набрали законної сили, гарантування права кожному учаснику судового процесу на оскарження судового рішення [7]. Крім цих загальних конституційних засад здійснення правосуддя також треба виділити засади, які пов'язані безпосередньо з організацією і функціонуванням суду, без яких неможливе дотримання міжнародно визнаного уявлення про справедливість судового процесу [8]. До них треба віднести такі засади-принципи: принцип колегіального та одноособового розгляду справ судами, самостійності судів і незалежності суддів, недоторканності та незмінності суддів.

Таким чином., через категорії конституційних засад розкривається характер взаємовідносин двох систем – конституційного законодавства в процесі його застосування суддями і реальних суспільних відносин. Це означає, що в конституційних засадах управління судовою діяльністю простежується єдність різносистемних явищ, які відносяться, з одного боку, до юридичної форми і, з другої – до реального суспільного життя.

Виходячи з цього, можна вивести поняття правосуддя, хоча перед чим треба зазначити, що поняття правосуддя було відпрацьовано ще в літературі радянського періоду і є достатньо традиційним, хоча при його розгляді до цих пір залишається багато невирішених проблем.

Враховуючи вищевикладене, можна дати наступне визначення правосуддю, згідно з яким **правосуддя** – це конституційно закріплена особлива форма діяльності держави в сфері реалізації судової влади, яка виражається в захисті і охороні судами загальної юрисдикції нормального функціонування суспільних відношень, які складаються за участю громадян, підприємств та організацій, і яка включає механізм судового вирішення спорів про право та інші конфлікти шляхом справляння цивільного, господарського кримінального та адміністративного судочинства в особливому процесуальному порядку судового засідання з застосуванням на основі закону державного примушення з метою відновлення і охорони законних прав та інтересів людини і всього цивільного суспільства.

Отже, сьогодні процес здійснення правосуддя – це важливіша конституційна форма реалізації судової влади, основи якого закладені в Конституції України та Законі України "Про судоустрій в Україні", а остаточний механізм впровадження його в життя повинен бути відрегульований в нових процесуальних кодексах.

Література

1. Стецковський Ю.И. Судебная власть - М., 2000.
2. Конституція СРСР від 07.10.1977 р.
3. Чельцов-Бебутов М.А. Советский уголовный процесс – Х., 1928.
4. Конституція України від 28.06.1996 р.
5. Стефанюк В.С. Верховний Суд, судова влада і правосуддя в Україні//Вісник ВСУ - 1998. - №3.
6. Чепурнова Н.М. Судебная власть в РФ: проблемы теории и государственно-правовой практики - С., 1999.
7. Про судовий устрій в Україні: Закон України від 07.02.2002 р.
8. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16.12.1968 р.

С. Сівочек,
ад'юнкту Донецького інституту внутрішніх справ
МВС України

ДЕКІЛЬКА АРГУМЕНТІВ ПРОТИ "ЄДИНОГО" РОЗУМІННЯ ДОКАЗУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

У багатьох наукових працях, присвячених проблемам теорії доказів відстоюється так зване "єдине" розуміння доказів, згідно з яким доказ представляє собою нерозривну єдність зазначених в законі джерел доказів і відомостей, які в них містяться. Відомості про факти є змістом доказу, а джерело – його формою [6, С.158]. Разом з цим, розуміння доказів тільки як відомостей про факти критикується.